

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קלג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

בגדר "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט"

ממעשה עם בנו של יוסף בן יועזר, אמרה אשתו שלא יאמר הוא את המחיר של האבן, שהרי באותו רגע התרצה לתת להקדש באותו סכום, והוי אמירה לגבוה שמועיל כמסירה בהדיוט, אלא שהגביר יאמר את המחיר, וביאר הרשב"ם (ד"ה ולא תשיימה) שהגביר ירא שמים ויאמר את הערך האמתי ולא יפחת.

מבואר בתוס' שכל הנידון היה כיון שחששה שיאמר מחיר, וכוננו היתה שמוכן למכור להקדש במחיר הנקוב, ואם באמת שווי היהלום יותר ממה שאמר, הרי התרצה למכור להקדש במחיר שנקב, ונמצא מקדיש בדיבור את היתרה. אולם אם לא היה אומר מחיר אלא כוונתו הייתה לעשות עסקה עם בית המקדש ולמכור את היהלום בשווי, כיון אמר שווי האמיתי אף אם יעלה המחיר וכו', לא מוגדר שהקדיש משוה, אלא יוכל לקבל את מלא הסכום, והביאו תוס' ראה לך ויעין.

בסוגיא זו, ואף בעיונים על הדף במסכת זו, בפרק חזקת הבתים בספר תורה במסגרת זו, ואף בעיונים על הדף במסכת זו, בפרק חזקת הבתים בספר תורה של בני העיר, וכן בשלהי המוכר את הבית, וכן לגבי חצר של הקדש וכו'. אולם אין לביהמ"ד בלא חידוש ומצאנו עוד ביאורים בנושא.

ברשב"ם לפינו הביא ב' טעמים, או בהגדרה יותר מדויקת, הביא ב' מקורות, מדוע אמירה לגבוה מועילה כמסירה להדיוט. וז"ל (ד"ה לא תשיימה) "דכיון דשיימת לו בדמי קלילי תו לא מצית לשיעול מינה טפי דאמירתו לגבוה כו' כדכתבי (ויקרא כז) ואיש כי יקדיש (דברים כג) מוצא שפתיך תשמור. עכ"ל.

ובאמת היה מקום להבין מה לו להרשב"ם להביא ב' מקורות, ובחזון יחזקאל על התוספתא (ערכין א, א בהשמטה) הביא שבכל הקדש יש בו ב' עניינים יש בו את החלק של ההקדשה כלפי שמיא, ענין נדר וקדושה בעצמותו של חפץ. ומלבד זה יש את קנייני ההקדש לר"ה כמו הדיוט שהחפץ נעשה שלו וברשותו לאחר מעשה הקנין, כך גם להקדש יש רשות ממונית. וא"כ ב' הפוסקים שהביא הרשב"ם אינם ב' מקורות נפרדים וב' הגדרות שאין עניינם אחד, אלא אחד משלים את רעהו, הפסוק שנזכר בו "מוצא שפתיך תשמור" הכוונה לענין ההקדש האיטור, הנדר וחלות הקדושה שבחפץ. והפסוק "איש כי יקדיש" מבואר שברגע ההקדשה חל קנין לגבוה, ומועיל אמירה בהקדש כדרכי הקניינים בהדיוט.

במנחת חינוך (מצוה שלו בהשמטה בסוף) מביא חידוש הלכה מדברי התוס' בבכורות (י"ב, ד"ה אקניי) ו"עפ"י דברי התוס' מבאר את ההגדרה באמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. בקצרה שורש דבריו, שהיות וכל מעשה הקנין נצרך לבטא גמירות דעת, כאשר עושה אדם מצווה או הקדש בודאי שגומר בדעתו אף בלא מעשה קנין ומועיל אמירה לבד. זה שורש יסודו, אולם נביא את מכלול דבריו שיכולים הם לבאר עוד כמה סוגיות למתבונן.

וז"ל מבואר, דאם לא היה קנין ר"ה בדברים בעלמא אין קנה המקח כמבואר בש"ס ופוסקים, עיין בכורות (י"ב, ב) בגמרא שם בחצר בעל הבית הורעה כהן דאקניו, ליה מקום בחצרו וניחא דליתעביד מצוה בממונו. וכתבו התוס' (שם ד"ה אקניי), ואפילו בלא קנין נמי דגמר ומשעבד נפשיה וכו', חזינו היכי דאיכא מצוה נגמר הקנין בלא קנין, והוא חידוש גדול.

ועיין באבני מלואים להקצוה"ח אה"ע"ז (ל, ג) גבי סלע של שניהם דהר"ן (בקידושין ד, ב מדפי הרי"ף) כתב דאקניו אקני לה מקום, כתב הקצות גם כן א"ע"פ דלא היה קנין מ"ם חמת שרצה לעשות מצוה מקני בלא קנין, ומביא דברי התוס' הללו.

ויש להטעים דברי התוס' דמצינו כמה גוונא בש"ס (שם ט, ב) כמה אתה נותן לבנך וכו' הוי כמו קנין, ומזה למדו התוס' הנ"ל דכל שכן מחמת חובת המצוה אין צריך קנין דגמר ומקני ומהני בלא קנין. ובזה מיושב דברי הט"ז (או"ח תלד, ו) שכתב גבי שליח יכול לבטל, ומפלפל שם וכתב הטעם כיון שרוצה להפקיע את עצמו מאיסור חפץ מסתמא נותן את החפץ שלו במתנה לשליח כדי שיוכל לבטל ע"ש. ובמקור חיים שם אה"ע"ז עליו היאך קנה השליח כיון שלא עשה השליח שום קנין בהחמץ. והנך רואה דסברת הט"ז היא סברת התוס' דבמצוה אין צריך קנין משום חובת המצוה, ומכל שכן שלא לעשות עבירה גדולה לעבור בבל יראה ובל ימצא בודאי גמר ומקני ובכהאי גוונא אין צריך קנין, וכיוון הט"ז לסברת תוס'.

ולאורה קשה בקידושין (פרק איש מקדש ט"א, א) אמרין והתנן האומר לשלוחו זכא ותרום וכו' שליחות מנלן, ולסברת הט"ז אפשר אינו מטעם שליחות רק מחמת המצוה הקנה לו וקונה בלא קנין, אף אם הקנה לו יהיה תמיד תרום אף אם פיחת וכו', ע"ש. אך באמת קשה מאי עמא לא אמרין דאקניו וכו', ואפשר לומר דאדרבה אם נימא דאקניו וכו' מפיקע ממצוה דאורייתא דלקוח פטור מתרומות ומעשרות מן התורה אך זה תלוי בשיטת הר"ם והראב"ד וריב"ם (בתוס' ב"מ פ"ח, א ד"ה תבואת) אי לאחר שנגמר ביד המוכר ג"כ פטור לקוח, עיין פ"ב נטעשרות ה"א א' - ב'.

מעתה נמקד הנחת חינוך, שאלו הדברים יבארו לנו את שורש העניין ב"אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט" שהרי עצם ההקדש יש בו מצווה והקדשה לגבוה, וממילא לא צריך להגיע לענייני הקדש, נדרים וחלויות במעמד ההקדש, אלא אף

מדרכי הקניינים הרגילים מועיל אמירה בגבוה כיון שיש כאן "גמר ומקנה" ואלו הם מהדברים שאינם צריכים מעשה קנין, בדיוק כמו שבכל מעשה מצווה מועיל בלא קנין לדברי התוס' הנזכרים בבכורות, וכשם שכתבו במעשה הקידושין במקדש את בנו ואת בתו, שמועיל בלא מעשה קנין כיון שיש גמר ומקנה אף בלא מעשה, כך הדיון בכל הקדש, וממילא לא נאמר חידוש מיוחד בדיוני ההקדש, אלא אמרו שהקדש כיון שיש בו מעשה מצווה מועיל בו אמירה לחוד ואין צריך מעשה.

ואמנם השאיר המנ"ח קושיא לגבי צדקה, שנחלקו הפוסקים האם שייך בצדקה אמירתו לגבוה וצדקה דתנו רק מטעם נדר, ולפי הנזכר הרי היה מקום לומר שמועיל באמירה לחוד ויעיל בדרכי הקניינים כאמור, שהרי יש כאן מעשה מצווה.

בהגדרה זו של המנ"ח יהיה נפק"מ גדולה, מה יהיה הדיון באדם שהקדיש, ואם היה נותן לחברו באותו אופן לא היה מועיל כיון שיש חסרון במעשה הקנין, כגון אם נתן לחברו לאחר ל', בצורת מעשה הקנין בודאי שיכול לחזור בו כיון שלא חל מאומה עד אחר יום השלושים כיון שלא אמר מעכשיו וכו', מה הדיון בהקדש אם הקדיש לאחר ל'. ולכאורה ע"פ דבריו של המנ"ח אם הנושא הוא במערכת הקניינים ורק אמרו שיש דברים שמועילים באמירה, ה"ה יהיה כאן ואף הוא יוכל לחזור בו מההקדש.

אמנם בר"ן בנדרים (כט, ב) מבואר אף אם לא אמר מעכשיו ההקדש יחול ולא יוכל לחזור בו. כיון שנועשה כאילו אומר מעכשיו, וזה הדיון מחמת שאמירה להקדש מועילה כמו שעשה צורת קנין מועילה בהדיוט. ועי"ש בהרחבה. עי' מחנ"א נדרים יב, צדקה ד; קה"י נדרים כב.

מחמת דברי הגמ' לעיל שאם קיבלה האשה בנכסים הרי היא **מוחלת על שיעבוד הכתובה**, אולם יכולה לגבות בנכסים שיבואו לבעל **לאחר זמן הולדתה**, א"כ באופן **שחילק את נכסיו שליש לבת א' ושליש נוסף לאשתו**, ומתה אחת מהנבות. האם כיון שמחלה אינה גובה כתובה מהנבות, או מחמת שמתה וחזרו נכסים לאב מוגדר שקנה נכסים ויכולה לגבות מהם. **דעת רב פפי**, שהאשה מקבלת רק את השליש שנתן לה במתנה ואינה גובה את הכתובה. **שאל רב כהנא**, והרי זה כקנה נכסים נוספים.

חילק נכסיו לבנו ואשתו, והשאיר **דקל אחד** שלא נתנו. **סבר רבינא**, שתוכל לגבות כתובה רק מאותו דקל. **אמר רב יימר**, אם מחלה על שיעבוד הכתובה אף מאותו דקל לא תגבה, אלא מחמת שגובה מאותו דקל שוב לא מחלה ויכולה לגבות מהכל.

אמר ר"ה שכיב מרע שכתב את כל הנכסים, **דאי המקבל** בהגדרה ההלכתית של יורש, יקבל בתורת ירושה, ואם אינו ראוי ליורשו יזכה בתורת מתנה. **אמר ר"ה לר"ה**, אם אתה סובר כרבי יוחנן בן ברוקה אמור הלכה כר"ב. **ואמר ר"ה** יתכן שכונתו ר"ה לומר על שכיב מרע **ששאלו אותו למה יהיו הנכסים** האם לפלוני, ואמר אלא למי. **בודקים אם אותו אדם ראוי ליורשו, התכוון בתורת ירושה. אם אינו ראוי ליורשו** יתן לו בתורת מתנה.

ואמר ר"ה שלהלכה זו התכוון. **ומבאר הגמ' מה הנפק"מ** אם יקבל בתורת ירושה או מתנה, **דעת רב אדא בר אבהו**, אם הוא יורש הרי שנותן לאלמנה מזונות, ואם מקבל מתנה היא זן את האלמנה. **שאל רבא**, מדוע יהיה גרוע חלקה של האלמנה, אם בירושה מן התורה הקנו לה מזונות, בודאי שבמתנת שכיב מרע הקנו לה. אלא **ביאר רבא**, כדברי רב אחא בר עויא, **לדברי ריב"ב** אם אמר אדם נכסי לך, ואחריו יהיו לפלוני. באופן שהראשון הוא יורש הלכתי לא ממשטיכיים הנכסים לשני, אלא יורשיו של ראשון מקבלים את הנכסים. משום שירושה אין לה הפסק. **אולם** במתנה יעבור לשני.

שאל רבא את ר"ה, הרי הנותן אמר שתפסיק המתנה מהראשון ותעבור לשני. **ביאר ר"ה**, הנותן חשב שניתן להפסיק ירושה, והתורה אמר אין הפסק לירושה.

אדם אמר **נכסי לך ואחריו לפלוני**. באופן שהראשון היה יורש הלכתי. מת הראשון והשני תבע את ירושי הראשון, **סבר רב עיליש** לומר שבאמת הנכסים יהיו לשני. **אמר לו רבא** דיני פשרה אינם בקיאים בדיון, שהרי זה המקרה ששלח רב אחא בר עויא והאומר לעיל שאין הפסק לירושה. התבייש רב עיליש, וחשש שמא טעה בעוד הלכה, **אמר לו רבא** "אני ד' בעתה אחישינה" הקב"ה ממציא עזרה כאשר צריך, ואף עתה שמעתה את הפסק והעמדתו את ההלכה לירושתו.

נתן את נכסיו ומתנה לאחרים ולא השאיר לירושת בניו, מועיל אולם אין רוח חכמים נוחה הימנו. **רשב"י** אומר אם הבנים לא נוהגים כשורה הרי הוא זכור לטוב על כך.

דנו בגמ' האם רבן חלקו על רשב"ג, והאם סברו שלעולם ישאיר לבניו ירושה. **למדנו בבברייתא, ליוסף בן יועזר** היה עלייתו בג (ע"י תוס' ד"ה עיליאת) עמוסה בדנינו זהב, ובנו לא נהא אותו. **קדיש** יוסף בן יועזר את נכסיו. **אוחו בן נשא לאשה** את בונה הכתרים של ינאי המלך, כאשר ילדה אשתו קנה לה דג ומצאה בתוכו יהלום. **אמרה לו אשתו**, שלא ימכור את האבן לעבדי המלך שירכשו ממנו בסכום נמוך, **אלא** ילך לגזברי בית המקדש ויקנו ממנו את האבן לצורך אבני האפוד. **ולא תאמר** אתה את מחיר האבן, כיון שבאותו רגע יהיה קנין באותו ערך, שהרי "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט", הגזברים יקבעו את המחיר. **הביא** את האבן לבית המקדש ושמו אותה בערך של יג' עליות נג מלאתו בדניו זהב. **אמרו לו הגזברים** יש להקדש 7 עליות, וחסר 6. אמר להם 7 תנתנו לי, והוה יהיו הקדש לשמים. **כתבו חכמי הדור**, יוסף בן יועזר הקדיש עליה אחת, ובנו הקדיש 6. **ו"א שאמרו** יוסף בן יועזר הכניס אחת ובנו הוציא 7. ומחמת שיש ב' לשונות האם לדרוש לשבח או לגנאי, אין לפשוט האם חכמים סברו כרשב"ג או לא.

אמר שמואל לרב יהודה, אל תהיה במקום שמעבירים נחלות **אפילו מן רע לבן טוב**, **וכ"ש** אם מעבירים נחלת הבן לבת. **מבואר** שרבנן נחלקו וסברו שאף בבן רע אין להעביר נחלותו.